

47 . Cășeiu | Județ: Cluj | Punct: Castrul roman | Anul: 2003

Anul: 2003

Cod RAN: 56675.02

Perioade: Antichitate

Epoci: Epoca romană timpurie

Tipuri sit: structură de cult/religioasă

Categorii sit: Apărare (construcții defensive)

Autori: Dan Isac, Adriana Isacu

Instituții: Universitatea "Babeș - Bolyai", Cluj-Napoca, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca

Rezumat

S-a demarat cercetarea sistematică a retenturii, optând pentru retentura dextra, zona cea mai puțin cercetată a castrului de la Cășeiu. Stratigrafia orizontală și cea verticală (profilele de E ale celor trei suprafețe) au clarificat în mare măsură cele trei faze principale de existență ale clădirilor din retentura dextra și funcționalitatea lor. Prima fază a barăcilor din retentura sinistru, dateate cu certitudine în intervalul Traian-Hadrian, aparține unor barăci ale cohors II Brittanorum. Pentru faza a doua, din punct de vedere stratigrafic, barăcile construite tot din lemn pot fi atribuite cu certitudine cohortei I Britannica equitata. Faza a treia constă dintr-un nivel continuu și clar delimitat de pământ gri-negricios mai afânat, cu un conținut de pietricele și nisip, mari cantități de țigle, provenind din acoperiș și un abundant material arheologic. Cele trei campanii de săpături în retentura dextra se completează reciproc relevând, în premieră pentru castrul de la Cășeiu, caracterul locuirii din această zonă reprezentând locația grajdurilor cailor și poate și a unei părți din barăcile cohors I Britannica milliaria equitata Antoniniana.

Raport

Retentura este zona cea mai puțin cercetată a castrului de la Cășeiu. O secțiune magistrală din anul 1995 (S XXXVII) prin retentura sinistru și sistemul defensiv de pe latura de S nu a reușit, din motive obiective (sezon cu ploi intermitente) decât să surprindă parțial elemente ale unor clădiri din lemn compartimentate în genul unor contubernia. Descoperirea unui pinten din fier de cavalerist și mai ales specificul celei de a doua trupe, o cohors equitata, ne-a determinat să localizăm aici grajdurile (stabula).

Ca o consecință a acestor indicii, în anii 2001-2003 am demarat cercetarea sistematică a retenturii, optând pentru retentura dextra. Sistemul de săpătură a constatat din trei suprafețe late de câte 5 m, Supr. 1 (2001) cu trei porțiuni A, B, C și D și cu lungimea de 43 m, Supr. 2 (2002), având lungimea de 22 m și Supr. 3 (2003) cu lungimea de 25 de m. Prima dintre ele a intersectat toată lățimea retenturii, de la via sagularis de S, până la incinta sudică a pretoriului (faza târzie "III c") aflat la metrul 42 pe profil. Stratigrafia orizontală și cea verticală (profilele de E ale celor trei suprafețe) au clarificat în mare măsură cele trei faze principale de existență ale clădirilor din retentura dextra și funcționalitatea lor

Faza I

Prima fază a barăcilor din retentura sinistru, dateate cu certitudine în intervalul Traian-Hadrian, aparține unor barăci ale cohors II Brittanorum ?. Poziționate per strigas, paralel cu via principalis, acestea sunt marcate de traseele unor pereți de lemn scoși (lați în medie de 0,35-0,40 m) și de un nivel de călcare constant și relativ subțire (dispus direct pe humusul antic) greu de sesizat. Materialul arheologic provenind din acest nivel este redus cantitativ. Trebuie remarcat faptul că în contrast cu praetentura, umplutura gropilor de scoatere ale pereților barăcilor din ambele faze de lemn (traianică și post-hadrianică) ce se află aproximativ la aceeași adâncime, este extrem de greu de diferențiat coloristic și din punctul de vedere al

consistenței. Aceasta, deoarece ambele umpluturi constau dintr-un lut gălbui, alternând cu pete de culoare cenușie și care conține pigmenți fini de chirpic, cărbune și pietricele.

Consecința este faptul că planimetria barăcilor din prima fază a fost greu de reconstituit și aceasta doar pe porțiuni. În plus, decelarea celor două faze de lemn a fost serios îngreunată de suprapunerile de pereți ce par a urma același plan. Situația este oarecum neobișnuită, întrucât cealaltă cohortă de britani este equitată, deci s-a impus construcția unor grajduri, al căror plan probabil că nu este mult schimbat față de cel al barăcilor de cohortă.

Putem concluziona că în cele trei suprafețe, între metrii 32 și 40-41, 21-22 și 28-29 (Supr. 1), 9-10 și 3-4 (Supr. 2) și 12-13 și 16-17 (Supr. 3) se conturează clar două barăci ce conțin -pe porțiuni și suprapuse de faza a II-a de lemn)- elemente din faza I de lemn. Prima baracă, de lângă zidul pretoriului are lățimea -pentru faza II- de 9 m, iar următoarea de 7,50 m. Suprapuneri și dublări de trasee au fost sesizate cu claritate în stratigrafie orizontală, ducând la concluzia că a doua fază a suprapus-o destul de bine pe prima, respectându-se în linii mari dimensiunile și orientarea acestor construcții. O a treia baracă, spre via sagularis, lipită de precedenta, este marcată printr-un perete E - V (metrii 18 în Supr. 1 C și 13-14 în Supr. 2).

Planimetria primelor două barăci (dinspre praetorium spre incinta de S), în ambele faze, se încadrează în specificul unor centuriae de cohortă cu contubernia de cca. 3,50 x 2,50 m.

Puține alte elemente au putut fi atribuite barăcilor din această fază. La metrul 37 în Supr. 1 B a apărut o groapă elipsoidală de circa 0,90 x 0,50 m tăiată de peretele barăcii din faza următoare. La metrii 35-36 o a doua groapă de aceeași formă (0,60 x 0,50 m) și conținând doar lemn carbonizat pare a fi, la fel cu precedenta, o vatră de foc. În Supr. 2 la metrii 5-6, într-un contubernium probabil din această fază a fost scoasă în evidență o groapă cu marginile marcate doar de 6 bile rotunde din gresie gălbuie, descoperiri de acest fel fiind din abundență în barăcile din retentura mai ales din fazele a doua și a treia. Semnificația acestor bile utilizate ca zdrobitoare la mortaria a fost lămurită în cazul pretenturii sinistra a castrului de la Gilău, unde numeroase asemenea artefacte au fost descoperite în interiorul unor vase de bucătărie¹. Alte trei vetre au fost identificate la metrul 7 din Supr. 2, în dreptul metrului 8, și în aceeași suprafață, în dreptul metrului 16, ieșind din profilul vestic.

Faza II

Din punct de vedere stratigrafic, barăcile construite tot din lemn pot fi atribuite cu certitudine cohortei I Britannica ? equitată. Această fază debutează prin urmare la începutul domniei lui Hadrian, asupra sfârșitului respectivei faze neputând, pe moment, să emitem o părere. Urmând aceeași logică, este evident că acesteia îi sunt specifice și grajdurile cailor (stabula) din componența detașamentului de cavalerie, grajduri care nu au fost identificate în praetentura.

Nivelul aparținând acestei faze, căreia îi corespund un număr de șanțuri de scoatere a pereților construcțiilor, este constituit dintr-un pământ lutos compact, de culoare bej, alternând cu lentile gălbui, conținând numeroși pigmenți de chirpic, dungi compacte de arsură, mortar (nr. 4, metrii 37-38 pe profil), pietricele și un material arheologic destul de bogat. Având în medie lățimea de 0,30-0,50 m, în funcție de adâncimea la care au fost secționate gropile ce reprezintă doar temelii, acestea sunt săpate în nivelul de locuire preistoric la adâncimea medie de 0,50 m. Umplutura lor conține frecvent fragmente de cărămizi și pietre, dar și cioburi de ceramică romană și preistorică. De asemenea, pe unele porțiuni sunt dublate de gropi rotunde de pari cu aceeași compoziție. Așa cum arătam, în retentura există trei barăci orientate per strigas.

Baraca nr. 1 se află la doar un metru de incinta târzie a pretoriului. Patru gropi de scoatere a pereților împreună cu ductul acestora se disting cu claritate atât pe profil, cât și în stratigrafia orizontală din Supr. 1 A și B. Este vorba despre o centuria caracteristică de cohortă, cu perete median și câte două rânduri de contubernia. Baraca are lățimea de 9 m, fiind compartimentată în contubernia de aproximativ 3,50 x 2 m și un pridvor lat de 2 m, peretele sudic al acestuia fiind surprins la metrul 32. Resturile unei platforme alcătuite din bolovani mărunți de carieră prinși doar cu pământ identificate în Supr. 1 B la metrii 32-34 reprezintă nivelul de călcare (cota de adâncime 1,10 m) în zona pridvorului. Această clădire avea la un moment dat încăperile pavate cu podele de opus signinum, o porțiune compactă de podea macerată apărând între metrii 34-38.

Despărțită de precedenta de aceeași stradelă de pietriș lată de 1,50 m (între metrii 30,50-32), ce pare să fi funcționat în continuare, baraca nr. 2 se conturează la fel de clar în cele trei suprafețe, între metrii 20-29 (Supr. 1), 3-12 (Supr. 2) și 6-12 (Supr. 3), având ca și precedenta tot 9 m lățime, contubernia de 3,50 x 2,50 m și un pridvor lat de aproximativ 1,50 m.

Câteva elemente sugestive ne-au atras atenția în cazul barăcii nr. 2 și 3. Aproximativ pe mijlocul celor două contubernia de N și perpendicular pe lățimea acestora, în Supr. 2 s-au conturat două gropi prelungi (nehașurate pe plan), cu dimensiunile de cca. 1,50 x 0,40 m și adâncimea de -0,20 m (cea care iese din profil) și respectiv de 1,70 x 0,50 m. În umplutura acestora s-au remarcat fragmente de chirpic macerat. Alte două gropi de aceeași factură au fost identificate în baraca nr. 3 (între metrii 15,50 - 18,50 din Supr. 2), ambele măsurând 2,50 x 0,40 m și având până la -0,50 m adâncime. Aceleași gropi prelungi au apărut și în Supr. 3 în cadrul barăcii nr. 2 (metrii 0-1, parțial ieșind din profile) și în baraca nr. 3 (metrii 13-14, aproape de cele două profile de E și V. Conținând în umplutură un pământ gălbui amestecat la partea superioară cu un praf umed și fin de culoare alb-gălbuie, gropile respective ne-au îndreptat fără dificultate spre acele elemente dintr-un stabulum identificate cu ani în urmă la Gilău în castrul alei Siliana2. Stabileam atunci că acestea reprezintă șanțuri-troace de deversare pentru dejecțiile cailor, dispuși câte doi perpendicular pe aceste adâncituri albiate (sau după unele păreri câte trei) dintr-un contubernium de turma. În timp, dejecțiile conținând amoniac s-au solidificat sub forma acestui praf albicios cu concentrație fosfatică mare. Cercetările din castrul Gilău și Cășeiu în clădirile grajdurilor îmbogățesc în mod semnificativ o problemă arheologică de interes general încă destul de puțin cunoscută.

Baraca nr. 3 se află în zona apropiată via-ei sagularis, planimetria acesteia fiind mai greu de intuit datorită suprapunerilor cu clădirea de faza I și a unor trasee de pereți care par a indica o compartimentare mai complicată. S-ar putea să fie o baracă dublă, având ca perete comun cel de la metrii 20 respectiv 12, situație în care incinta de S este reprezentată de peretele pe direcția E - V din dreptul metrilor 12 (Supr. 1 C) respectiv 20 (Supr. 2). Ar rezulta o baracă cu lățimea de 8,50 m și cu o compartimentare mai complicată. Este cu certitudine vorba tot de un stabulum datorită argumentelor discutate deja.

Via sagularis a fost identificată în Supr. 1 D între metrii 3,50 și 10, în Supr. 2 pe o porțiune lăsată ca martor (metrii 21-22), și în Supr. 3 pe profilul scurt de S ceea ce arată că a fost surprinsă oarecum oblic față de sistemul de săpătură.

În Supr. 1 D între metrii 9 -10 și 7 - 8 au fost surprinse, la mare adâncime, resturile unor platforme de chirpic (nehașurate pe plan) foarte compact, reprezentând un nivel de călcare al așezării de epoca bronzului, care în această zonă a castrului este extrem de prezentă în stratul (nr. 2 pe profil) de sub nivelul roman.

Faza III

Constă dintr-un nivel continuu și clar delimitat de pământ gri-negricios mai afânat, cu un conținut de pietricele și nisip, mari cantități de țigle, provenind din acoperiș și un abundent material arheologic. Datorită numeroaselor dărâmături și pământului impropriu preparării prin rașchetare a unei stratigrafii orizontale, compartimentarea acestei faze ne scapă pe moment. Totuși, pe profil se disting câteva gropi de scoatere ale unor pereți sau chiar amprente ale unor ziduri de piatră. În acest ultim caz am avea o excepție de la situațiile întâlnite în restul castrului, unde clădirile de locuit am constatat că sunt edificate din lemn, sau lemn și chirpic. Peretele de la metrul 40 pare a reprezenta incinta sudică a barăcii nr. 1 în această fază, amprenta unui perete (cu corespondență pe profilul opus) apărând și la metrul 31. În această situație, baraca în cauză ar avea lățimea tot de 9 m. O serie de elemente disparate, reprezentând nivele de călcare solide reprezentate de trotuare, platforme de pietre sau de cărămizi, completează stratigrafia orizontală.

Astfel, între metrii 28-30, corespunzând metrilor 1-4 din suprafața a doua, există un trotuar impresionant realizat din două rânduri de blocuri mari plate, bolovani de carieră neecarisați, pietre rotunde de râu și fragmente de cărămizi sparte. Fapt semnificativ, în această podea a fost prins un fragment din gresie gălbuie, aparținând unui monument sculptural de formă neprecizabilă. Trotuarul suprapune o lentilă de pietriș galben de râu, lată de 3 m (metrii 27-30), reprezentând o stradelă mai veche și o podea compactă de opus signinum (ambele albiate datorită vechii gropi de sub acestea). Deasupra trotuarului, ce reprezintă cel mai târziu nivel de călcare (aflat la cota de doar 0,30 de m sub humusul modern) s-a turnat o ultimă podea de cocchiopesto, resturile macerate ale acesteia fiind identificate pe unele porțiuni între și peste

pietrele ce alcătuiesc trotuarul. Un element de datare important îl constituie descoperirea în Supr. 2, printre fragmentele de podea macerată din alcătuirea trotuarului amintit (la metrul 1) a unei monede de bronz emisă de Filip Arabul, alte două piese de la același împărat fiind descoperite în Supr. 3 în ultimul nivel de locuire (faza III).

Aceleiași faze târzii, ce se datează la mijlocul secolului III p. Chr., îi corespund resturile a trei platforme de piatră în Supr. 1 B (metrii 24-26), C (metrii 15-17,50 și la metrul 14), una în Supr. 2 (de la metrul 8) și mai multe în Supr. 3 (platformele h, m și n).

O situație aparte o reprezintă două podele foarte bine păstrate, realizate dintr-o substrucție de pietre mici de carieră amestecate cu cioburi romane (!), peste care se așterne o suprafață de cărămizi pătrate cu latura de 18 cm (Supr. 2, m. 13-14). Aceste podele aparțin clădirii din ultima fază deoarece peste ele se dispune dărâmătura postromană (nr. 11 pe profil).

Faza târzie se caracterizează probabil prin construcții de piatră cu ziduri seci fără mortar și fără temelie. Facem această presupunere bazându-ne pe amprente de scoatere a zidurilor amintite mai sus și care conțin în umplutură piatră fără mortar. În plus, marile cantități de piatră rezultate din săpătură provin în mod evident nu numai de la trotuarul amintit.

În ultima fază de existență a acestor clădiri, care au funcționat probabil tot ca și grajduri, nivelurile de locuire conțin un material arheologic nu prea bogat. Cea mai interesantă piesă este o spatha întreagă, lungă de 0,60 m și lată de 3 cm aflată într-o excelentă stare de conservare. Descoperită în acest context târziu, din resturile platformei de la metrul 9 din suprafața a doua, această sabie tipică de cavalerie datată într-un context clar de la mijlocul secolului III p. Chr. întărește, dacă mai era cazul, caracterul clădirilor din retentura dextra în fazele II (de lemn) și III (de piatră), anume acela de stabula deservind o cohors equitata. Dealtfel în Supr. 2 și 3 au fost descoperiți și 3 pinteni de fier de cavalerie ceea ce întărește caracterul specific al armamentului descris mai sus.

O situație specială a fost surprinsă în zona incintei de S, mai exact pe agerul acesteia. Profilul, între metrii 0 - 5,50 surprinde un nivel de locuire, marcat de un strat de pământ negricios și afânat (nr. 7), conținând fragmente de cărămizi sparte și material arheologic roman. Groapa de scoatere a unui zid, probabil de piatră, de la metrii 1-2 pe profil, aparține unei clădiri foarte târzii care a fost construită în ager, aproape de zidul de incintă. Construcția respectivă, surprinsă doar prin cele două amprente de zid de pe profilul estic al Supr. 1 (metrii 1-2) și pe cel scurt de sud are o formă dreptunghiulară, un colț al acesteia fiind reconstituit în capătul sudic al primei suprafețe. Având zidurile fără temelie, probabil și fără mortar, această construcție este rezultatul activităților constructive târzii din castru –probabil la mijlocul secolului III p. Chr. sau chiar mai târziu- când în castrul de la Cășeu o serie de clădiri, inclusiv pretoriul sunt edificate peste viae sagulariae utilizând, din cauza suprafeței active devenită insuficientă, porțiuni din ager până în apropierea incintelor.

Cele trei campanii de săpături în retentura dextra se completează reciproc relevând, în premieră pentru castrul de la Cășeu, caracterul locuirii din această zonă reprezentând locația grajdurilor cailor și poate și a unei părți din barăcile cohors I Britannica milliaria equitata Antoniniana.[Dan Isac, Adriana Isac]

Informații suplimentare online

[Raportul 2197 din cronică.cimec.ro](http://raportul2197.din.cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://localizare.pe.harta.folosind.Mapserver.Cimec.ro)
